

לסלי פירס – ביוגרפיה לא סופית

איימי סינגר

ההיסטוריונית לסלי פירס (Peirce) שייכת בו בזמן לכמה דורות של חוקרים שמחקריהם ממוקמים במרחב העוסמאני. השתייכותה להקשרים מרובים אלו, וכן התנסויותיה וחוויותיה, ניסיונה האישי וכישוריה במחקר ובכתיבה, העשירו את מחקריה בהבחנות חדות ובתובנות עמוקות.

עם קבוצת בני גילה (בקירוב) של פירס אפשר למנות, בין היתר, את העוסמאניסטים רוברט דנקוף (Dankoff), הית' לורי (Lowry), רונלד ג'נינגס (Jennings), מדליין זילפי (Zilfi), ג'סטין מק'קרת' (McCarthy), דונלד קוותרת (Quataert), מייקל קוק (Cook) וקורנל פליישר (Fleischer). בעבור כל אחד מהחוקרים האלה היה המפגש הראשון עם תורכיה כמעט אקראי, ובוודאי שלא היה בהקשר אקדמי. פירס, דנקוף, לורי, ג'נינגס ומק'קרת' היו כולם בתורכיה בשנות השישים של המאה העשרים במסגרת שירותם בדור הראשון של המתנדבים לחיל השלום (Peace Corps) האמריקני שהקים הנשיא ג'ון פ. קנדי ב־1961. כמה מהם אפילו לא ביקשו לשרת בתורכיה בעדיפות ראשונה, ושירותם בה היה תוצאה של נסיבות פוליטיות ולוגיסטיות. קוותרת עבד בתורכיה כדי לממן את לימודיו באוניברסיטה. קוק, פליישר וזילפי היו ילדים להורים שביקרו בתורכיה בתדירות גבוהה או שהו בה פרקי זמן ממושכים. ולמרות האקראיות, קָשר כל אחד מחוקרים אלו קָשר אמיץ עם הארץ ועם עברה, קָשר לכל החיים. קבוצה זו היא חלק מדור של עוסמאניסטים אמריקנים ומערב אירופים שקם אחרי מלחמת העולם השנייה.

מבחינה אקדמית פירס שייכת לדור אחר משום שהיא לא החלה בלימודי הדוקטורט שלה מיד עם חזרתה לארצות הברית, אחרי שירותה בחיל השלום בתורכיה. את עבודת הדוקטורט שלה סיימה פירס ב־1988, במחלקה ללימודי המזרח הקרוב (NES) באוניברסיטת פרינסטון. בשנות השמונים פעלה במחלקה בפרינסטון קבוצה גדולה של חברי סגל מחוננים, ובהם עוסמאניסטים כמו ברנרד לואיס (Lewis), מייקל קוק, נורמן איצקוביץ' (Itzkowitz), ובמשך שנים אחדות – ג'מאל קפדאר (Kafadar). גם חוקרי מזרח תיכון חשובים נוספים נמנו עם סגל המחלקה באותן שנים, ובהם אברם אודוביץ' (Udovitch), ל' קארל בראון (Brown), צ'רלס עיסאווי (Issawi), מרטין דיקסון (Dickson), רוי מותחדה (Mottahedeh), אנדראש המורי (Hamori), ג'רי קלינטון (Clinton), מארק ר' כהן (Cohen) וחסיין מודרסי (Modarresi). באותה העת הייתה המחלקה בפרינסטון אחד משני המרכזים הגדולים בארצות הברית לחקר

ההיסטוריה של האימפריה העוסמאנית; השני היה באוניברסיטת שיקגו, ובו היה ח'ליל אינלג'יק (Inalcik) ההוג'ה הראשי (מורה-מומחה בתורכית) בעבור קבוצה גדולה של תלמידי מחקר. עם תלמידי המחקר האלה נמנו, בין היתר, דניאל גופמן (Goffman), לינדה דרלינג (Darling), פלמירה ברומט (Brummett), קארן בארקי (Barkey) וארנסט טאקר (Tucker). לצד שני המרכזים האלה היו תוכניות נוספות שהכשירו עוסמאניסטים באוניברסיטאות בארצות הברית, וכן באירופה, בישראל ובתורכיה.

לצד פירס למדו בפרינסטון עוסמאניסטים לעתיד, ובהם ג'יין הת'אווי (Hathaway), מישל לגאל (Legall), דינה קהאט לה-גאל (LeGall), פטמה מוגה גוצ'ק (Göçek), קוריין בלייק (Blake) ואנוכי. עם עמיתינו, סטודנטים שחקרו חברות מזרח תיכוניות ומוסלמיות אחרות, אפשר למנות את פולה סנדרס (Sanders), שון מרמון (Marmon), ישים אראט (Arat), ג'ונת'ן ברקי (Berkey), אוליבייה רמי קונסטבל (Constable), כריסטופר טיילור (Taylor), מייקל בונר (Bonner), מיכאל אורן (Oren), ג'ונת'ן כץ (Katz), קת'רין באבאיאן (Babayian), מונה זאכי (Zaki), לילי פריירסון (Frierson), ג'ושואה לנדיס (Landis), נוחה עברדולמגד (Abdulmagd) וביל בלייר (Blair). אין הכוונה להציג כאן 'רשימת מכולת', ורשימה זו לא אמורה להיות רשימה כוללת. ואולם, מי שקרא אותה בעיון רב בוודאי שם לב שכל חברי הסגל היו גברים, ואילו רבים מן הסטודנטים היו נשים. פירס הייתה חלק מקבוצה גדולה של נשים שנכנסו לתחום לימודי האימפריה העוסמאנית באותן השנים בארצות הברית. באירופה של אותה העת, ואף כדור הקודם, כבר היו חוקרות מבוססות של החברות העוסמאניות (תחום שכונה 'תורכולוגיה'), ובהן סוזאן סקיליטר (Skulliter), איריין מליקוף (Melikoff), איריין בלדיצ'אנו שטיינהר (Steinherr) ואליזבת' זכריאדו (Zachariadou), אבל חוקרות אמריקניות בתחום זה עוד לא היו. נוסף על כך, היסטוריה של נשים כחלק מ'לימודי נשים' (שעדיין לא כונו 'לימודי מגדר') קיבלה הכרה בשנות השמונים, ופרינסטון הייתה מרכז חשוב בתחום בזכות דמויות כמו נטלי זימון דיוויס (Davis) מן המחלקה להיסטוריה. דיוויס הייתה מורה רוחנית ודגם לחיקוי לתלמידות מחקר ולחוקרות צעירות בפרינסטון של אותן השנים.

הביוגרפיה של פירס מייצגת היבט נוסף של מגדר וחיתוך דורי באקדמיה. בתקופה שהיא למדה לדוקטורט היא לא הייתה התלמידה היחידה שחזרה ללמוד לתואר מתקדם אחרי שעבדה במקצוע אחר, או אחרי שהייתה אימא במשרה מלאה. עד שנות השמונים לא היה שילוב של קריירה מקצועית עם אימהות וניהול משק הבית תופעה שכיחה במיוחד בארצות הברית (אם הייתה אפשרות כלכלית שלא לעשות כך), והעובדה שבשנים ההן עסקו יותר ויותר נשים בשני העיסוקים האלה גם יחד לא הקלה את השילוב, אבל היא אפשרה לראות בבחירה זו בחירה נורמטיבית יותר. במקרה של פירס, ניסיונה המקצועי העשיר בחיבור החלק המילולי בבחינות

ה־Educational Testing Service למועמדים לתארים מתקדמים (בחינה סטנדרטית לשם קבלה ללימודים לתואר שני ולתואר שלישי בארצות הברית) היה אחד הגורמים לכך שכתבתה האקדמית מתאפיינת ברגישות לשונית מיוחדת, כברירת מילים מוקפדת, בדיוק ובבהירות יוצאת דופן בניסוח הרעיונות.

ראוי לציין עוד שני היבטים שאפיינו את דורה של פירס. הראשון, בשנות השמונים היה נראה שמספר החוקרים והסטודנטים הזרים שעבדו בארכיונים העוסמאניים ובספריות כתבי היד בתורכיה היה שווה למספר הקולגות התורכיים שלנו, אם לא עלה עליו. כמה גורמים עמדו מאחורי מגמה זו, ובהם ההשפעה המתמשכת שהייתה לנתק שיצרה תורכיה הרפובליקנית עם העבר העוסמאני, נתק שנחשב לצעד חיובי בעיצובה של החברה התורכית. לכך התלוותה האווירה הדכאנית באוניברסיטאות התורכיות אחרי ההפיכה הצבאית של 1980, בעקבות מעצרים של צעירים ואינטלקטואלים ביקורתיים.

והשני – גם סטודנטים וגם חוקרים זרים שעבדו בארכיון העוסמאני ובספריות בתורכיה על אוספי כתבי יד, עשו כן לאחר שנשאו ונתנו עם הבריורקטיה התורכית כדי לקבל ויות חוקר והיתר עבודה בארכיונים. בדרך כלל גרו החוקרים הזרים בתורכיה חודשים ארוכים, ובתקופה זו קראו את המסמכים, ערכו רשימות והעתיקו בכתב יד קטעים מן המקורות שעליהם ביססו את מחקרים. באותה העת היו מגבלות חמורות על מספר העותקים שהיה אפשר לקבל, וההעתקים נעשו כצילומים או כמיקרופילם. ההליך כולו היה לא רק אתגר אינטלקטואלי, אלא גם דרש היערכות לוגיסטית ומקורות מימון. קשיים אלו הגבילו את מספר האנשים שיכלו לקבל על עצמם לערוך מחקר ארכיוני. כיום הארכיונים העוסמאניים ואוספי כתבי היד מאוכלסים בחוקרים ובסטודנטים תורכים במספר רב הרבה יותר ממספר הזרים, אם כי מספרם גדל אף הוא. יתרה מזו, הדיגיטציה שינתה עד מאוד את אופן עבודתנו (אם כי לא את האתגר שבמחקר עצמו!).

ולבסוף יש לציין את הישגיה האינטלקטואלים של פירס. שני ספריה: *The Imperial Harem* (1993) ו־*Morality Tales* (2003), זכו עם פרסומם בפרס הספר הטוב של האגודה ללימודים תורכיים (Turkish Studies Association). *Morality Tales* זכה גם בפרס אלברט חוראני (Hourani) של האגודה לחקר המזרח התיכון (Middle East Studies Association). לכל אחד מן הספרים השפעה עמוקה ומתמשכת על שדה המחקר העוסמאני ואף מעבר לו. שני הספרים הצליחו לעשות מה שכל מונוגרפיה מנסה לעשות, אבל רק הטובות ביותר מצליחות – הם מספרים סיפור מסוים מאוד ומחיים רגעים היסטוריים ספציפיים, ודרך הבנת רגעים היסטוריים אלו מעלים תובנות המשנות את תמונת העולם של הקוראים; הקוראים שוב לא יוכלו לראות את העולם הזה כפי שראו אותו לפני שהחלו לקרוא את הספרים. ב־*The Imperial Harem* הראתה

פירס בבירור שנשים היו שחקניות חשובות בהיסטוריה של האימפריה העוסמאנית. ואם לא די בכך, הרי ששוב אי אפשר להבין את ההיסטוריה העוסמאנית בלי להכיר בתפקיד המורכב שמילאו נשות השושלת והארמון ובהשפעה המכריעה שהייתה ליחסי מגדר על הפוליטיקה של האימפריה. *Morality Tales* מתמודד עם זמן, עם מרחב ועם מתודולוגיה מוגבלים ומספר סיפור מיקרו־היסטורי של שנים ספורות באמצע המאה השש־עשרה בעינתב (היום גזיאנטפ), ועם זאת, הוא פורס בפנינו את סיפורן הרחב של הפוליטיקה הדתית והפוליטיקה המקומית בספר של האימפריה, ובהיותו המשך ל־*The Imperial Harem*, הוא בוחן את משמעות המגדר והסמכות באימפריה העוסמאנית. שני הספרים לבדם יכלו להיות מורשת מכובדת לכל חוקר, אלא שעוד חזון למועד – פירס עובדת כעת על הביוגרפיה של חוֹרם סולטאן ועסוקה בפרויקטים נוספים שיבואו בעקבותיה. זאת ועוד, מלבד השגיה של פירס במחקר ובכתיבה, חשוב להזכיר את השגיה בחינוך דור העתיד של החוקרים, חוקרים המלמדים היום בארצות הברית, בקנדה, בבריטניה ובתורכיה. ואם כך, רשימה קצרה זו מעמידה ביוגרפיה שעדיין נכתבת, ביוגרפיה של חוקרת שעדיין עובדת, כותבת ומדריכה סטודנטים.